

Donata Cińcio

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

**UJAWNIANIE I PREZENTACJA
ZASAD (POLITYKI) RACHUNKOWOŚCI
WEDŁUG MIĘDZYNARODOWYCH STANDARDÓW
SPRAWOZDAWCZOŚCI FINANSOWEJ**

1. Wstęp

W związku z wprowadzeniem od początku 2005 roku w Unii Europejskiej Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej, jako prawa obowiązującego w części jednostek sporządzających sprawozdania finansowe, tematem aktualnym stały się interpretacja i wdrażanie tych przepisów. Wybór, zastosowanie, ujawnianie i prezentacja zasad (polityki) rachunkowości odgrywają podstawową rolę w procesie sporządzania sprawozdań finansowych i ich interpretacji przez użytkowników. Zagadnienie to jest opisane w MSR 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych” oraz w MSR 8 „Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów”. Pomocne informacje zawarte są również w „Założeniach koncepcyjnych sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych”, mimo iż nie stanowią one części MSSF, a tym samym nie są nadrzędne w stosunku do postanowień poszczególnych standardów (Helin 2006, s. 55).

**2. Nadrzędne zasady rachunkowości
i cechy jakościowe sprawozdania finansowego**

Nadrzędne zasady rachunkowości

W „Założeniach koncepcyjnych sporządzania sprawozdań finansowych” (w „Założeniach podstawowych”) oraz w MSR 1 (w „Założeniach ogólnych”) zawarto uniwersalne, nadrzędne zasady rachunkowości. W jednostkach stosujących MSSF zasady te stanowią bazę, która powinna być uwzględniana przy wyborze i stosowaniu

waniu zakładowych zasad (polityki) rachunkowości (*Międzynarodowe Standardy...* 2006, s. 16). Zasady te opisano poniżej.

Zasada kontynuacji działalności zakłada sporządzenie sprawozdania finansowego przy założeniu, że jednostka będzie kontynuowała działalność w nie zmniejszonym istotnie zakresie w dającej się przewidzieć przyszłości (Helin 2006, s. 61, 714]. W przypadku gdy jednostka nie może takiego założenia przyjąć, gdyż jest zmuszona lub zamierza ograniczyć swą działalność, a nawet jej zaprzestać, wtedy sprawozdanie finansowe sporządzane jest na podstawie odrębnych zasad rachunkowości (Olchowicz, Tłaczała 2005, s. 74).

Zasada memoriału nakazuje ujmować skutki transakcji i zdarzenia gospodarcze w księgach rachunkowych z chwilą ich wystąpienia, a nie fizycznego przepływu pieniądza oraz wykazywać w sprawozdaniu z okresu, którego dotyczą. Zasada memoriału powinna mieć zastosowanie do sporządzenia sprawozdania finansowego, oprócz rachunku przepływów pieniężnych (Helin 2006, s. 61, 715).

Zasada rzetelnej prezentacji i zgodności z MSSF wymaga od sporządzających sprawozdanie finansowe, aby przedstawili w nim sytuację finansową, wyniki działalności i przepływy pieniężne rzetelnie, wiernie odzwierciedlając efekty transakcji, inne zdarzenia i warunki, zgodnie z definicjami i warunkami ujmowania aktywów, zobowiązań, przychodów i kosztów przedstawionych w „Założeniach koncepcyjnych”. Dodatkowo zasada rzetelnej prezentacji wymaga pełnej zgodności sprawozdania finansowego z wszystkimi MSSF, co musi zostać odnotowane w informacji dodatkowej (Helin 2006, s. 712).

Zasada ciągłości prezentacji wymaga prezentowania i grupowania pozycji sprawozdań finansowych w niezmienionej formie w kolejnych okresach. Odstępstwem od tej ogólnej zasady jest sytuacja, gdy potrzeba zmiany sposobu prezentacji wynika ze standardu lub interpretacji oraz gdy w wyniku znacznej zmiany profilu działalności jednostki lub w wyniku analizy jej sprawozdań finansowych okazuje się, że inna prezentacja lub klasyfikacja byłaby bardziej odpowiednia (Helin 2006, s. 715).

Zasada istotności i agregowania wymaga, aby każdą istotną kategorię podobnych pozycji prezentować w sprawozdaniu finansowym oddzielnie oraz aby pozycje, których charakter lub funkcja są różne, prezentować oddzielnie, chyba że są nieistotne (Helin 2006, s. 716).

Zasada niekompensowania wymaga, aby nie kompensować aktywów i zobowiązań oraz przychodów i kosztów, chyba że jest to wymagane lub dopuszczalne przez określony standard lub interpretację (Helin 2006, s. 716).

Zasada danych porównawczych wymaga ujawniania danych porównawczych dotyczących okresu poprzedniego w odniesieniu do wszystkich danych liczbowych zawartych w sprawozdaniu, chyba że standard lub interpretacja dopuszcza ich nieujawnianie lub go wymaga. Jeżeli dane porównawcze są przydatne do zrozumienia sprawozdania finansowego, przedstawia się je także w części opisowej (Helin 2006, s. 717).

Cechy jakościowe sprawozdania finansowego

Oprócz podstawowych zasad rachunkowości wyznacznikiem w procesie określania i wdrażania szczegółowych zasad rachunkowości w jednostkach powinny być cele sprawozdań finansowych i ich cechy jakościowe (Bohnam 2006, s. 17). Według MSR 1, celem sprawozdań finansowych jest dostarczanie informacji na temat sytuacji finansowej, finansowych wyników działalności i przepływów środków pieniężnych jednostki, użytecznych dla szerokiego kręgu użytkowników przy podejmowaniu przez nich decyzji gospodarczych. Natomiast w „Założeniach koncepcyjnych” opisano cechy jakościowe sprawozdania finansowego: zrozumiałość, przydatność, wiarygodność i porównywalność (Helin 2006, s. 61). W MSSF nie określono hierarchii ważności cech jakościowych sprawozdania finansowego, dlatego też przyjmuje się, że mają one takie samo znaczenie (Olchowicz, Tłaczała 2005, s. 78).

Sprawozdanie finansowe powinno być zrozumiałe dla użytkowników, przy czym zakłada się, że użytkownicy posiadają wystarczającą wiedzę z zakresu biznesu, działalności gospodarczej i rachunkowości (Helin 2006, s. 61).

Sprawozdanie finansowe jest przydatne, jeśli informacje w nim zawarte wpływają na decyzje gospodarcze podejmowane przez użytkowników. Z przydatnością informacji zawartych w sprawozdaniu jest związana istotność. Informacje są istotne, jeśli ich pominięcie lub zniekształcenie może wpłynąć na decyzje gospodarcze użytkowników (Helin 2006, s. 62).

Informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym można uznać za wiarygodne, jeśli nie zawierają istotnych błędów, są bezstronne i wiernie odzwierciedlają transakcje i inne zdarzenia. Wierne odzwierciedlenie łączy się z zastosowaniem zasady przewagi treści nad formą, według której transakcje i zdarzenia gospodarcze należy księgować i przedstawiać zgodnie z ich treścią ekonomiczną i rzeczywistością gospodarczą, a nie tylko formą prawną (Helin 2006, s. 63). Wiarygodne sprawozdanie finansowe musi być neutralne, przy czym neutralność nie jest zachowana, jeśli poprzez dobór lub sposób prezentacji informacji wywiera się wpływ na decyzje lub oceny użytkowników w celu osiągnięcia wcześniej zaplanowanych rezultatów. Zasada ostrożnej wyceny stosowana przy sporządzaniu sprawozdania finansowego polega na zachowaniu rozwagi przy dokonywaniu ocen w celu oszacowań w warunkach niepewności, tak aby aktywa i przychody nie zostały zawyżone, a zobowiązania i koszty zaniżone. Nieuzasadnione jest również tworzenie ukrytych rezerw i

wszelkie inne odstępstwa, gdyż wówczas sprawozdanie nie byłoby neutralne, a w konsekwencji wiarygodne. Aby informacje w sprawozdaniu były wiarygodne, muszą być również kompletne, czyli takie, które zawierają wszystkie dane, przy uwzględnieniu zasady istotności i ograniczeń kosztowych (Helin 2006, s. 64).

Porównywalność to cecha, która powinna charakteryzować sprawozdania finansowe jednostki lub różnych jednostek, tak aby użytkownicy mogli porównać sprawozdania jednostki z różnych okresów lub sprawozdania różnych jednostek (Helin 2006, s. 64). Aby porównywalność między okresami była możliwa, konieczne jest informowanie użytkowników sprawozdań finansowych o przyjętych zasadach rachunkowości i ich zmianach, mających wpływ na wykazywane dane (Olchowicz, Tłaczała 2005, s. 76).

3. Wybór zasad (polityki) rachunkowości i ich zmiana

Wybór zasad rachunkowości

W MSR 8 zdefiniowano zasady rachunkowości jako konkretne prawidła, metody, konwencje, reguły i praktyki, przyjęte przez jednostkę gospodarczą przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych (Helin 2006, s. 818). Zdaniem Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, MSSF stanowią kompletny zbiór zasad, których zastosowanie determinuje przydatność i wiarygodność sprawozdania finansowego. Dlatego też, według MSR 8, jeżeli standard lub interpretacja ma bezpośrednie zastosowanie do transakcji, innych zdarzeń lub warunków, to zasadę czy zasady rachunkowości zastosowane do tych pozycji powinno się ustalić na podstawie niniejszego standardu lub interpretacji z uwzględnieniem odpowiednich wytycznych stosowania, dołączonych do standardu lub interpretacji wydanych przez Radę MSR (Helin 2006, s. 820). W związku z tak ściśle przyjętymi regułami ustalania zasad rachunkowości, swoboda jednostki w wyborze koncepcji, zasad i metod rachunkowości do celów kreowania swojej polityki w tym zakresie jest bardzo ograniczona (Turyna 2006, s. 105). Wybrane zasady rachunkowości jednostka powinna stosować spójnie w odniesieniu do tego samego rodzaju transakcji, innych zdarzeń i warunków. Jeżeli standard lub interpretacja wymaga lub dopuszcza wyodrębnienie węższych kategorii, wówczas zastosowanie mogą mieć różne zasady lub interpretacje, jednak również stosowane konsekwentnie (Helin 2006, s. 821). Nieprawidłowych zasad rachunkowości nie uznaje się za skorygowane dzięki ujawnieniu przyjętych zasad rachunkowości (Helin 2006, s. 713).

Jeśli nie można zastosować żadnego standardu lub interpretacji do danej transakcji, innego zdarzenia lub warunku, wówczas kierownictwo jednostki powinno kierować się osądem przy opracowywaniu i stosowaniu zasad rachunkowości. Kierownictwo jednostki, kierując się osądem przy wyborze określonych zasad, powinno uwzględnić określoną hierarchię wytycznych. W pierwszej kolejności należy wziąć

pod uwagę wymogi i wytyczne zawarte w standardach oraz interpretacjach dotyczących podobnych i powiązanych zagadnień, następnie definicje, kryteria ujmowania i wyceny aktywów, zobowiązań, przychodów i kosztów, określone w „Założeniach koncepcyjnych”. Kierownictwo jednostki może również wziąć pod uwagę najaktualniejsze regulacje innych podmiotów tworzących standardy, inną literaturę dotyczącą rachunkowości i rozwiązania branżowe, jednak źródła te muszą również spełniać wymogi wyżej opisanych wytycznych. Informacje uzyskane przy zastosowaniu tak określonych zasad rachunkowości powinny posiadać większość cech jakościowych sprawozdania finansowego, określonych w „Założeniach koncepcyjnych”, a mianowicie informacje te powinny być przydatne dla użytkowników, wiarygodne, czyli wiernie przedstawiające sytuację i wyniki finansowe oraz przepływy pieniężne jednostki, uwzględniające zasadę przewagi treści nad formą, obiektywne, zgodne z zasadą ostrożnej wyceny oraz kompletne (Helin 2005, s. 821).

Zmiana zasad rachunkowości

Według MSR 1 i MSR 8, jedną z podstawowych zasad stosowania zasad rachunkowości jest ciągłość. Dlatego MSR 8 zezwala na zmianę stosowanych zasad rachunkowości tylko w określonych przypadkach, a mianowicie wtedy:

- gdy zmiana jest wymagana przez standard lub interpretację,
- gdy spowoduje, że sprawozdanie finansowe będzie zawierać informacje bardziej przydatne i wiarygodne (Helin 2006, s. 822).

Jeżeli zmiana zasad rachunkowości wynika z zastosowania standardu lub interpretacji po raz pierwszy, a istnieją określone przepisy przejściowe, to zmianę tę przeprowadza się w oparciu o te przepisy. W przypadku zastosowania standardu lub interpretacji po raz pierwszy, gdy nie istnieją przepisy przejściowe, oraz w przypadku dobrowolnej zmiany zasad rachunkowości, należy zastosować podejście retrospektywne, stosując nową zasadę do transakcji, innych zdarzeń i warunków, tak jakby zasada ta była stosowana od zawsze (Helin 2006, s. 822). W przypadku gdy ustalenie wpływu zmiany na poszczególne okresy lub jej łącznego wpływu nie jest możliwe, standard pozwala na odejście od retrospektywnego ujęcia zmian zasad rachunkowości (Helin 2006, s. 823). Standard wyjaśnia, iż nie jest zmianą zasad rachunkowości zastosowanie:

- zasad rachunkowości do zdarzeń i transakcji, które różnią się treścią ekonomiczną od poprzednio występujących,
- nowych zasad rachunkowości do zdarzeń, które wcześniej nie występowały lub były nieistotne.

Zmiana zasad a zmiana wartości szacunkowych

Według MSR 8, zmiana wartości szacunkowych stanowi korektę wartości bilansowej składnika aktywów lub zobowiązań bądź okresowego zużycia składnika

aktywów, wynikającą z bieżącej oceny i oczekiwanych pożytków i obowiązków. Dlatego też zmiana zasad przeszacowania wartości rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych zgodnie z odpowiednimi standardami nie może być traktowana jak zmiana zasad rachunkowości. W przypadku wątpliwości, czy dana zmiana jest zmianą zasad rachunkowości czy zmianą wartości szacunkowych, standard wymaga, aby zmianę tę potraktować jak zmianę wartości szacunkowych (*Międzynarodowe Standardy...* 2004, s. 232).

4. Ujawnianie zasad (polityki) rachunkowości i zmian zasad (polityki) rachunkowości

Ujawnianie zasad rachunkowości

Według MSR 1, kompletne sprawozdanie – oprócz bilansu, rachunku zysków i strat, zestawienia zmian w kapitale własnym, rachunku przepływów pieniężnych – zawiera również informacje dodatkowe o przyjętych zasadach rachunkowości oraz inne informacje objaśniające (Helin 2006, s. 710). Standard wymaga, aby jednostka w informacji dodatkowej jednoznacznie stwierdziła, iż sprawozdanie finansowe jest zgodne z MSSF. Natomiast opisując stosowane zasady rachunkowości, jednostka powinna ujawnić zasady wyceny zastosowanej przy sporządzaniu sprawozdania finansowego oraz inne stosowane zasady rachunkowości potrzebne do zrozumienia sprawozdania finansowego (Helin 2006, s. 733). Fundamentalne zasady wyceny elementów sprawozdania finansowego zostały zawarte w „Założeniach koncepcyjnych” i obejmują: zasadę kosztu historycznego, zasadę wartości odtworzeniowej, zasadę wartości możliwej do uzyskania oraz zasadę wartości bieżącej. Jednostka, ujawniając stosowane zasady rachunkowości, powinna brać pod uwagę specyfikę swojej działalności oraz oczekiwania użytkowników, związane z właściwą interpretacją sprawozdań finansowych jednostki. Szczególnie przydatne dla użytkowników jest ujawnienie zasad wybranych spośród alternatyw dopuszczonych w standardach lub interpretacjach (Helin 2006, s. 733). Ujawnienia wymagają również wszystkie istotne zasady rachunkowości, które zostały wybrane i stosowane zgodnie z MSR 8, mimo że nie są wymagane przez MSSF (Helin 2006, s. 734). MSR 1 wymaga również ujawnienia osądów, których dokonało kierownictwo przy wprowadzaniu zasad rachunkowości, a które mają najbardziej istotny wpływ na kwoty ujęte w sprawozdaniu. Przy tym nie dotyczy to subiektywnych ocen wymagających szacunków (Helin 2006, s. 734).

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej określają informacje, jakie powinny znaleźć się w sprawozdaniu finansowym, w tym i w informacjach dodatkowych, jednak brak określonego wzoru sprawozdania finansowego utrudnia jego sporządzenie oraz wprowadza pewną dowolność w umiejscawianiu określonych informacji w sprawozdaniu finansowym.

Ujawnianie zmian zasad rachunkowości

Ujawnianie zmian zasad rachunkowości opisane zostało w MSR 8, według którego inne informacje podlegają ujawnieniu w przypadku zmiany zasad rachunkowości wynikającej z zastosowania standardu lub interpretacji po raz pierwszy, a inne – w przypadku dobrowolnej zmiany zasad rachunkowości. W przypadku zastosowania standardu po raz pierwszy jednostka zobowiązana jest do ujawnienia następujących informacji:

- nazwy standardu lub interpretacji,
- jeśli istnieją przepisy przejściowe, to stwierdzenia o zastosowaniu tych przepisów oraz opisu tych przepisów,
- charakteru zmiany zasad rachunkowości,
- opisu przepisów przejściowych, które mogą mieć wpływ na przyszłe okresy,
- kwoty korekty dotyczącej bieżącego okresu i każdego prezentowanego w sprawozdaniu okresu poprzedniego, jeśli niewykonalne w praktyce jest jej ustalenie w odniesieniu do każdej pozycji sprawozdania finansowego oraz zysku i rozwodnionego zysku na jedną akcję, jeśli jednostka podlega MSR 33 „Zysk przypadający na jedną akcję”,
- kwoty korekty dotyczącej okresów wcześniejszych niż okresy prezentowane, jeśli jest to wykonalne w praktyce,
- jeśli podejście retrospektywne jest niemożliwe do zastosowania, należy opisać okoliczności oraz sposób i moment wprowadzenia zmiany zasady rachunkowości (Helin 2006, s. 824).

W przypadku gdy jednostka dokonała dobrowolnej zmiany zasad rachunkowości, jest zobowiązana do ujawnienia następujących informacji:

- charakteru zmiany zasady rachunkowości,
- powodu, dla którego zmiana zasad rachunkowości wpłynie na większą przydatność i wiarygodność informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym,
- kwoty korekty dotyczącej bieżącego okresu i każdego prezentowanego w sprawozdaniu okresu poprzedniego, jeśli jest to możliwe, w odniesieniu do każdej pozycji sprawozdania finansowego oraz zysku i rozwodnionego zysku na jedną akcję, jeśli jednostka podlega MSR 33 „Zysk przypadający na jedną akcję”,
- kwoty korekty dotyczącej okresów wcześniejszych niż okresy prezentowane, jeśli jest to wykonalne w praktyce,
- jeśli podejście retrospektywne jest niemożliwe do zastosowania, należy opisać okoliczności oraz sposób i moment wprowadzenia zmiany zasady rachunkowości (Helin 2006, s. 825).

Informacje o dokonanych zmianach zasad rachunkowości, niezależnie od powodu zmiany, należy ujawnić w sprawozdaniu okresu, w którym zmiana nastąpiła. Standard nie wymaga powtarzania tych informacji w kolejnych sprawozdaniach finansowych (Helin 2006, s. 825).

MSR 8 wymaga również od jednostki ujawnienia znanych lub oszacowanych informacji potrzebnych do oceny wpływu nowego standardu, który został już opublikowany, ale nie jest jeszcze obowiązujący, na sprawozdanie finansowe jednostki za okres, w którym nowy standard wejdzie w życie (Helin 2006, s. 825).

Literatura

Bohnam M. (red.), *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w interpretacjach i przykładach*, t. 1. Założenia ogólne. Zastosowanie po raz pierwszy, LexisNexis, Warszawa 2006.

Helin A., *Sprawozdanie finansowe według MSSF. Zasady sporządzania i prezentacji*, C.H. Beck, Warszawa 2006.

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej, t. 1, SKwP, IASB, Warszawa–Londyn 2004.

Olchowicz I., Tłaczała A., *Rachunkowość finansowa w przykładach według ustawy o rachunkowości i MSR*, Difin, Warszawa 2005.

Turyńska J., *Standardy sprawozdawczości finansowej. MSSF. US GAAP. Polskie ustawodawstwo*, Difin, Warszawa 2006.

DISCLOSURE AND PRESENTATION ACCOUNTING POLICIES BASED ON IFRS

Summary

This report describes selection, adaptation, disclosure and presentation of accounting policy based on International Financial Reporting Standards. From 2005 all publicly traded EU companies are obliged to prepare their consolidated accounts using IFRS. The requirements of accounting policies are contained in *Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements*, *IAS 1 Presentation of Financial Statements* and *IAS 8 Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates, and Errors*. *Framework* indicates basic principles and grounds of IFRS. *IAS 8* states that, when a Standard or an Interpretation specifically applies to a transaction, other event or condition, the accounting policy or policies applied to that item must be determined by applying the Standard or Interpretation and considering any relevant Implementation Guidance issued by the IASB for the Standard or Interpretation. *IAS 1* suggests that in the notes should be presented: the measurement basis (or bases) used in preparing the financial statements and the other accounting policies used in a way that, they are relevant to the understanding of the financial statements.